

Politiek denken en handelen dat zich op één idee, geloof of waarheid baseert, is te rigide geworden voor de pluriforme Nederlandse samenleving, vindt **Marli Huijer**. Bovendien is geen enkele ideologie in staat geweest de honger, het onrecht, de ellende of de verveling uit de wereld te helpen. Het is daarom tijd voor een politiek denken dat zich richt op de veelvormigheid van de kleine verhalen. Een moderne samenleving zal moeten leren leven met de on-enigheid.

Pluriforme samenleving vraagt om politiek van kleine verhalen

NOOIT eerder zijn er zoveel grote wereldomvattende ideologische verhalen geweest als in de negentiende en twintigste eeuw: het communisme, het fascisme, het liberalisme, het socialisme, het anarchisme, het humanisme, het kapitalisme, het christendom en de islam, om er enkele te noemen. Vreemd genoeg is er ook nooit eerder zoveel grootschalig georganiseerd en gestructureerd geweld geweest als in de laatste twee eeuwen.

Voor veel postmoderne denkers is dit samengaan van grote ideologische verhalen en georganiseerde vormen van geweld (het geweld van Bush om de nieuwe wereldorde te bereiken of het geweld van Stalin om de socialistische heilstaat te bereiken) een reden om alle verhalen die pretenderen het goede voor een grote groep mensen te kunnen verwezenlijken te verwerpen.

Elke ideologie die ernaar streeft alomvattend te zijn — een betere toekomst voor iedereen op de hele wereld — zal tegelijkertijd onderdrukkend zijn. Bovendien zullen we, of we willen of niet, moeten erkennen dat geen enkele ideologie tot nu toe in staat is geweest de honger, het onrecht, de armoede, de verveling en de ellende uit de wereld te bannen.

Het is een illusie te denken dat er in de geschiedenis vooruitgang zou bestaan. Het lijkt realistischer om te erkennen dat veel problemen inherent zijn aan het menselijk bestaan en dat de beste oplossing niet bestaat, maar steeds afhangt van de situatie en van de mensen die daarin opereren. De mensheid is geen uniforme massa die één doel nastreeft, maar een veelvoud van individuen die een te complexe hoeveelheid relaties en aspiraties vertonen om onder één noemer te worden geplaatst.

Laten we de oorlog verklaren

aan de totaliteit', meent daarom de Franse filosoof Lyotard, oftewel alle grote verhalen afschaffen en in plaats daarvan ons richten op de kleine verhalen die circuleren in de talloze netwerken waar mensen zich in begeven. Hij propageert een theorie van kleine verhalen, die niet alleen bedoeld is om grote verhalen te laten exploderen, maar ook zicht biedt op een politiek denken dat aansluit bij de structuur van onze hedendaagse gecompliceerde maatschappij.

Ook in het Nederlandse politieke denken en handelen zou een 'politiek van kleine verhalen' een belangrijk uitgangspunt kunnen zijn. De Nederlandse samenleving is alles behalve uniform. Niet alleen bestaat zij uit een veelvoud van culturen en geloven, maar ook uit een eindeloze hoeveelheid individuen die zich in talloze sociale verbanden bewegen en vaak moeilijk te identificeren zijn als één soort of type mens.

Binnen het marktonderzoek spreekt men al van de 'momentenmens', onvoorspelbaar in zijn gedrag en keuzen. De ene avond bevindt hij zich in het Concertgebouw, de volgende avond bezoekt hij een *heavy metal*-concert in Paradiso. In plaats van de hechte sociale banden, gebaseerd op verwantschap, religie of klasse, die lange tijd onze samenleving bepaald hebben, is er een versplinterde, multiculturele en pluriforme samenleving ontstaan.

Daarin vindt een voortdurende verplaatsing en uitwisseling van mensen, ideeën, contacten, vriendschappen, normen, gedachten, vaardigheden en wetenswaardigheden plaats. Het gevolg is een veelheid en verscheidenheid die ik in navolging van Karskens, hoogleraar filosofie te Nijmegen, als 'on-enigheid' zou willen omschrijven. Deze on-enigheid impliceert niet alleen een veelheid en ver-

scheidenheid tussen mensen onderling, maar ook van het individu zelf. In elk netwerk kan iemand zich anders gedragen.

Het antwoord van de overheid en van politieke partijen op deze on-enigheid is dat van beheersing. Er wordt getracht orde aan te brengen; om, ondanks de veelheid, toch het gemeenschappelijke te vinden en van daar uit de on-enigheid te beheersen. Veelal gebeurt dit onder de vlag van een groot ideologisch verhaal waarin één enkel idee fungeert als de gemeenschappelijke noemer waar elk individu onder wordt geschaard.

'Solidariteit' is zo'n idee. Met behulp van dit begrip probeert de overheid bij voorbeeld de kosten in de gezondheidszorg te beheersen. Het gelijkheidsdenken dat in dit begrip is vervat (een rechtvaardige verdeling van gezondheidszorg), blijkt in de praktijk niet werkzaam. Het sluit niet aan bij de diversiteit van de wensen, keuzen en twijfels van arts en patiënt.

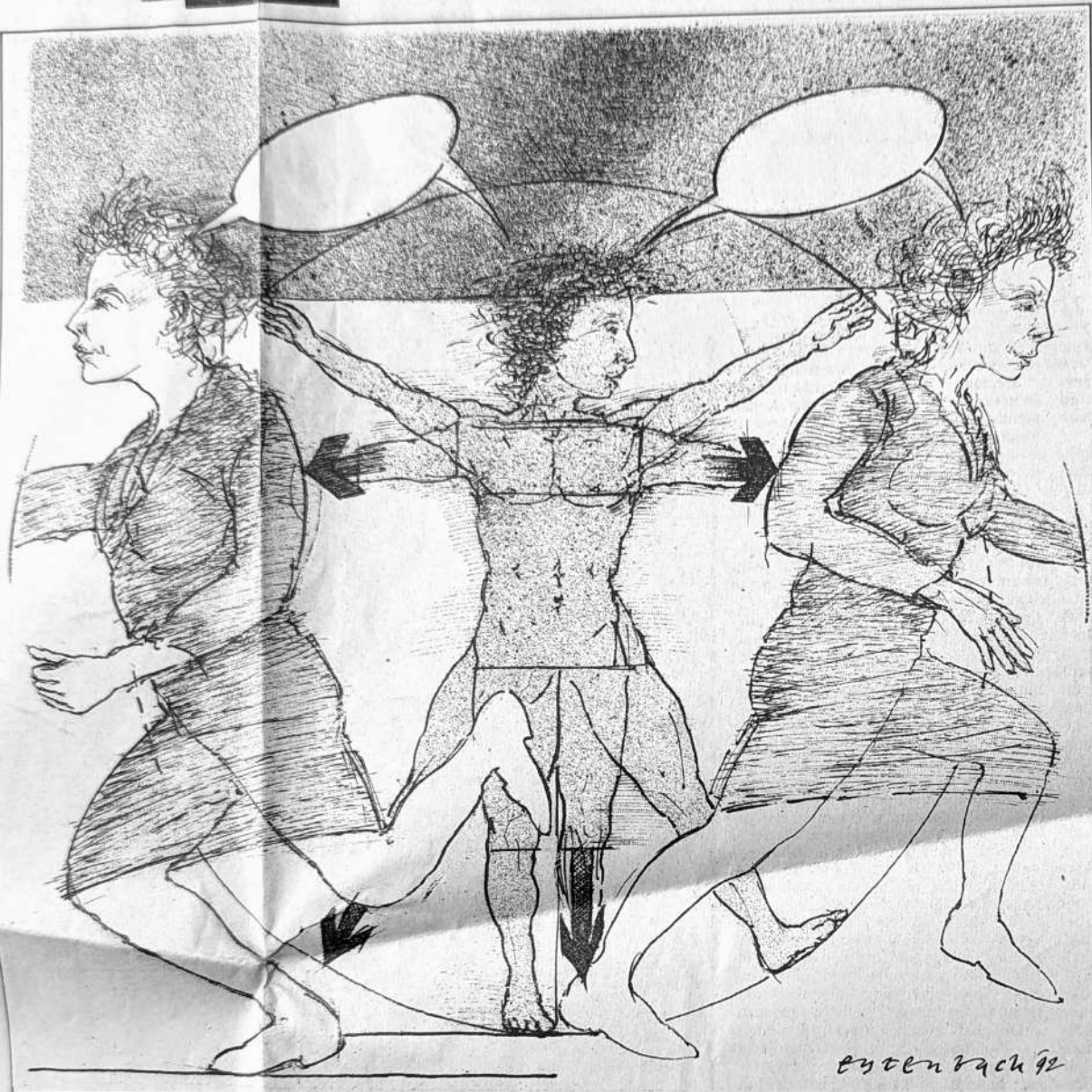
EEN ander idee waarmee geprobeerd is de kosten in de gezondheidszorg en de verzorgingsstaat te beheersen, is dat van de 'zorgzame samenleving', een concept dat zo haaks staat op de behoefte van mensen om zich juist steeds minder door de overheid te laten voorschrijven voor wie en op welke wijze zij willen zorgen, dat vrijwel geen politicus het nog in de mond durft te nemen.

Ook het concept van het vrije individu dat de ideale samenleving van de liberaal bevolkt, vindt geen aansluiting bij de culturele veelvormigheid van Nederland. De verplichting tot het dragen van een sluier of de besnijdenis van vrouwen zoals die binnen bepaalde culturen in Nederland voorkomt, is vanuit het concept van het vrije individu niet te begrijpen.

Politiek denken en handelen dat zich op één idee, geloof of waarheid fundeert, is kortom te rigide voor de Nederlandse samenleving. De diversiteit en pluriformiteit die onze samenleving karakteriseren, vragen om een politiek denken waarin ruimte is voor het flexibel — niet beheersmatig — omgaan met de vele werkelijkheden die binnen de sociale verbanden bestaan. Voor het accepteren en waarderen van de on-enigheid. Een politiek denken dat zich richt op de veelvormigheid van de kleine verhalen die in de diverse sociale verbanden het handelen bepa-

len. Maar wat zijn eigenlijk 'kleine verhalen' en hoe zou het politieke denken en handelen daarbij kunnen aansluiten? Om bij het eerste te beginnen. In zijn boek *Het postmoderne weten* (1979) stelt Lyotard kleine verhalen voor als een soort boodschappen die we aan elkaar vertellen en met elkaar uitwisselen. In deze uitwisseling kunnen ze van vorm veranderen of een andere betekenis krijgen. Het zijn de verhalen die we elkaar vertellen in de trein, op ons werk, in de klas. Het zijn verhalen waarin

onze grond, ons ge-den v-verhal waarz hoorz deze s Poli-verhal bestaa goed. hebbe elke mach bestw een v derat mens wisse kuni same-den-maa deel-zich vrij ste on-en m-op ni

Tekening Tom Eyzenbach

Politiek denken en handelen dat zich op één idee, geloof of waarheid fundeert, is kortom te rigide voor de Nederlandse samenleving. De diversiteit en pluriformiteit die onze samenleving karakteriseren, vragen om een politiek denken waarin ruimte is voor het flexibel — niet beheersmatig — omgaan met de vele werkelijkheden die binnen de sociale verbanden bestaan. Voor het accepteren en waarderen van de on-enigheid. Een politiek denken dat zich richt op de veelvormigheid van de kleine verhalen die in de diverse sociale verbanden het handelen bepalen.

Maar wat zijn eigenlijk 'kleine verhalen' en hoe zou het politieke denken en handelen daarbij kunnen aansluiten? Om bij het eerste te beginnen. In zijn boek *Het postmoderne weten* (1979) stelt Lyotard kleine verhalen voor als een soort boodschappen die we aan elkaar vertellen en met elkaar uitspreken. In deze uitwisseling kunnen ze van vorm veranderen of in andere betekenis krijgen. Het is de verhalen die we elkaar vertellen in de trein, op ons werk, in de klas. Het zijn verhalen waarin

onze gedachten, onze achtergrond, onze normen en waarden, ons geloof in bepaalde dingen worden verwoord. Vaak zullen deze verhalen passen bij de situatie waarin we ons bevinden en gehoorzamen aan de regels die in deze situatie gegroeid zijn.

Politiek sluit het idee van kleine verhalen aan bij het al veel langer bestaande liberale gedachtegoed. Libertairen en anarchisten hebben zich altijd verzet tegen elke van bovenaf opgelegde macht, zelfs als deze 'voor onze bestwil' zou zijn. Zij streven naar een van onderaf opgebouwde, federatieve maatschappij, waarin mensen op basis van vrijwilligheid wisselende verbanden met elkaar kunnen aangaan. De mens in deze samenleving moet niet gezien worden als het liberale vrije individu, maar als iemand die altijd onderdeel is van de situatie waarin hij zich op dat moment bevindt. 'De vrijheid van elk individu is het steeds hernieuwde resultaat van ontelbare materiële, intellectuele en morele invloeden van de samenleving waarin hij geboren is, opgroeit en sterft', schrijft Bakoenin in 1871.

De andere mens of de situatie waar men in verkeert, wordt binnen het liberale denken niet als bedreiging van de eigen vrijheid gezien, maar als de voorwaarde om zelf tot ontplooiing te komen. Wie vrij wil zijn om zijn eigen leven vorm te geven, kan niet anders dan erkennen dat hij afhankelijk is van de mogelijkheden die de situatie waarin hij verkeert biedt. De keuzen die hij in deze situatie kan maken, zijn afhankelijk van wat zich aandient, van de mensen die hij om zich heen treft, van de cultuur, de taal, het klimaat en van de mogelijkheden om te ontsnappen aan van bovenaf opgelegd gezag.

KLEINE verhalen zijn de verhalen die circuleren in de talloze, diverse en steeds wisselende netwerken en praktijken waar mensen zich in begeven. Een klein verhaal kan een waarheid zijn waar je een moment of jarenlang in gelooft, een norm die je jezelf stelt, een weten dat je overtuigend vindt, een voorkeur voor bepaalde kunst, een mening over hoe je met mensen wilt samenwerken et cetera. Een mos-

lim kan het binnen zijn islamitische gemeenschap gepast vinden om zichzelf de beperking van heteroseksualiteit op te leggen, een postmoderne videokunstenaar kan het tegenover zijn collega's ongepast vinden om naar het Rijksmuseum te gaan, een wetenschapper kan binnen zijn vakgroep tot de overtuiging komen dat elk weten een historische constructie is, een computerkraker kan met zijn clubgenoten tot de conclusie komen dat het goed is bepaalde geheime informatie openbaar te maken (en een volgend keer het tegenovergestelde doen). Kleine verhalen zijn dus verhalen die vorm krijgen in de praktijken, culturen en verbanden waarin mensen leven, werken, wonen of op andere wijze met elkaar in contact staan.

Een politiek die zich baseert op kleine verhalen moet aansluiten bij de pluriforme en complexe werkelijkheid waaruit deze verhalen voortkomen. Daarbij wil ik het begrip politiek overigens heel breed opvatten en er al het denken en handelen onder verstaan dat gericht is op het samenleven van mensen met elkaar en hun omge-

ving. Om open te staan voor de diversiteit en veranderlijkheid van de verhalen die mensen vertellen, de waarheden waarin zij geloven of de normen die zij zichzelf opleggen, moet een politiek van kleine verhalen flexibel zijn en zich baseren op meerdere concepten en waarheden.

BINNEN een politiek van kleine verhalen zullen de beslissingen over wat de beste oplossing of strategie in een bepaalde situatie is, genomen worden door de mensen die erbij betrokken zijn. Ook beslissingen die grotere verbanden aangaan, kunnen op basis van kleine verhalen die in die verbanden circuleren door (afgevaardigde) mensen uit de praktijk genomen worden: op internationale congressen, via internationale tijdschriften, computernetwerken etc. Een buitenparlementaire beslissingsstructuur die in onze informatiemaatschappij al een enorme vlucht heeft genomen.

Leidt deze politiek niet tot een volstrekt onbeheerste samenleving? Tot de totale chaos? Dat de nodige onbeheersbare elementen in onze samenleving zijn geslopen, leidt geen twijfel. Vaste, herkenbare sociale verbanden en identiteiten zijn nu eenmaal eenvoudiger te beheersen dan de complexe relaties die mensen tegenwoordig met elkaar aangaan.

Dat hoeft echter geenszins te betekenen dat een politiek die bij deze 'onbeheersbaarheid' aansluit slechts tot chaos leidt. Binnen de veelheid van sociale verbanden werken allerlei (politieke) mechanismen die binnen die verbanden tot een bepaalde orde en bestendigheid leiden. Een orde, die weliswaar tijdelijk kan zijn, maar veelal voor de deelnemers aan het netwerk volstrekt duidelijk en overzichtelijk is.

Ook daar waar zich conflicten voordoen tussen verschillende verhalen zijn er talloze mechanismen die deze beslechten of die leiden tot het uiteenvallen en opnieuw vorm krijgen van bepaalde verbanden. Net als van grote verhalen kan van een politiek van kleine verhalen niet verwacht worden dat het de beste oplossing voor iedereen brengt.

Het grote verschil met grote verhalen is echter dat de beste oplossing voor iedereen ook niet gezocht wordt, maar dat gestreefd wordt om zo goed mogelijk en zonder alomvattende pretenaties met de on-enigheid tussen groepen, culturen en mensen en de on-enigheid van het individu zelf om te gaan. Een politiek die mijns inziens sterk aansluit bij de diverse, complexe en pluriforme werkelijkheid van de hedendaagse Nederlandse samenleving.

Marli Huijer is filosoof en co-auteur van *'Gebroken Wit. Politiek van de kleine verhalen'* (Uitgeverij Ravijn).